

ANŠLAVS EGLĪTIS

Anš. Egla

LĪGAVU MEDNIEKI

821.174-31
Eg 730

Natālijas Kugajevskas vāka dizains

Vāka noformējumā izmantoti attēli no
everett225/depositphotos.com,
valphoto/depositphotos.com,
thawats/depositphotos.com.

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā.

© Anšlavs Eglītis, 1948

© Izdevums, mākslinieciskais noformējums, Apgāds Zvaigzne ABC, 2024
ISBN 978-9934-32-629-5

1

Sajūt, sajūt mana nāss,
Kaut kur smaržo ananass.

Jānis Sudrabkalns

SVINĪGS akmenīgā dižumā lepns piecstāvu nams ieslējās nakts debesīs. Mēms kā ģenerāldirektors, kam vairs nevajaga ne reklāmas, nedz ieteikšanas. Pār smailajām šifera ģēvelēm un tornīšiem, žuburainiem vēja rādītājiem, kas atgādināja buketes vai korallkrūmus, diviem drukniem un strupiem lauvām, kas, viens otram pagriezuši suniski paceltās astes, sargāja jumta stūrus, lija balta mēnessgaisma kā kausēts metāls. Plūzdama pāri ķeburainām jumta margām, kā kaskāde sašķīda un vizuļoja uz neskaitāmiem ciļņiem un skulptūrām, kas rotāja fasādi. Kas gan tikai nebija attēlots uz šīs sienas! Stilizēti stādi matonīgi gariem kātiem un lapām nokarājās gar vairākiem stāviem, ietverdami tumšzili vāpētu ķieģeļu slejas, kas šur tur logu starpās rotāja sienu. Divas pilnmiesīgas kariatīdes, tērtas vienīgi dīvaini izrakstītās jostās un muguras sagšās, balstīja centrālo balkonu, sniedzamas skatītājam pretim daiļo mākslu simbolus. Starp viņām zābakots runcis turēja ķepās vairogu ar iegravētu gada skaitli 190*. Milzīgas augstprātīgu amazoņu maskas,

sfinksas – platmutainas traģiskās un ņirdzīgās komiskās maskas, lauvu purni patētiski atvāztām rīklēm, spirālragaini aunu galvaskausi, pūces, vēdekļastaini pāvi un liels skaits zidītāju, rāpuļu un insektu pārvērtā šo fasādi milzīgā bilžu grāmatā. Gandrīz ik logam, vismaz katrai logu rindai, bija savādāka forma. Apakšējie bija apaļi, nākošā rinda atgādināja cukurgalvas nocirstām smailēm, trešā rinda – ieapaļām, vēderīgi izliektām malām, pie kam nama vidū apgaismota laistījās milzīga trīsdaļīga ovāla ambrazūra. Ceturtā rindā logi bija stūraini, piektā – atslēgcauruma formā, sestā atgādināja lielo burtu T, bet caur tiem mirdzēja zvaigžņotas debesis, sestā rinda bija greznuma sienā, kas paaugstināja fasādi par veselu stāvu.

Nama priekšā stāvēja divi jaunekļi un, galvas atgāzuši, jau labu brīdi to pētīja.

– Raugies, – sacīja slaidākais, – lūk, traka fantāzija, bezgaumības kalngali: pāvu astēs iestiprināti milzīgi ģipša gredzeni, kas brīvi nokarājas gar sienu. Tas tik ir stils, šis vecais *Modern* vai *Jugend*, kā to vācieši dēvē.

– Divas parādes durvis un sētas māja, – sacīja plecīgākais, runādams vairāk pats ar sevi. – Seši, ak nē, pieci stāvi. Tātad četrdesmit dzīvokļi; šinī rajonā tas ienestu mēnesī ap 4000 latu. Skaidrs atlikums būtu ap 2000, atskaitot paša dzīvokli, nolaidumus paziņām, sacīsim – 1500 latu.

– Nepievilies ar parādes durvīm, tās virs ieejas sētā savienojas mazā vestibilā un kāpnes patiesībā ir tikai vienas.

– Hm, tāpat kā ar sesto stāvu. Tātad pa 10 dzīvokļiem katrā namā, 750 latu mēnesī. Un tu to sauc par ienākumiem?

– Neaizmirsti, ka Surģeniekam Kurzemē ir priekšzīmīgas lauku mājas, gandrīz muiža ar zivju dīķiem, špalieru un pundurkociņu augļu dārziem, kas ienākas divas nedēļas agrāk par parastiem dārziem, vīnogu siltumnīcām, ārstniecības augu plantācijām, sugas lopiem, bekoncūkām. Turklāt viņam Majoros divas lielas vasarnīcas, viena izīrēta pansijai un, svarīgākais, kā lielas bankas direktoram – kapitāli un kredīts, bezgalīgs kredīts.

– Kredīts? Ne katrās rokās kredīts pārvēršas ienākumā. Biežāk – valgā.

– Nu, uz Surģenieka rokām gan tu vari palaisties.

– Manis pēc. Ja Surģeniekam būtu viena meita, es sauktu viņu turīgu, bet, ja viņam ir, kā tu saki, divas meitas un divi dēli, tad viņš ir tikai pārticis, lai neteiktu – paēdis.

Runātāja sejas ādai bija nebalināta Piebalgas audekla krāsa un rupjums; pārstiepta vaigkaulu asajiem stūriem, tā atgādināja goda krēslam uzvilktu pārvelkamo. Drūmas acis dziļos dobumos, biezas, izspūrušas uzacis, prāvs, smails deguns, stūrainis zods, lūpas, plānas kā naža grieziens, raksturoja šo fanātiķa seju – mierīgu, vēsu, bez smaيدا. Vārdi sprakstēja cieti un asi. Mugurā viņam bija biezas sūnu krāsas lauku vadmalas mētelis ar samta apkakli, kas, neveikla lauku drēbnieka darināts, iesaiņoja viņa augumu kā kokvilnas baķi. Galvā mīksta, melna platmale, kuras akots atgādināja samtu.

– Iesim nu iekšā, – viņš teica, un abi draugi atvēra slīpētā stikla durvis.

Kāpņu telpās sienas klāja tumšzaļi un sarkani vāpēti ķieģeļi. Piecpadsmīt pakāpienu uzveda nācējus zemā

vestibilā ar lielu logu līdz pat mozaikas grīdai. Vestibila astoņas zemās, druknās kolonnas un griestus rotāja sarežģīts un raibs stādu ornaments – lēpju lapas, ūdensrozēs, lotosi, lilijas, asfodeli, bet kapiteļos katrā blenza pa četrām zeltītām amazoņu maskām. Telpas koptonis bija tik zilumu zils, ka savādā kārtā atgādināja veļas mazgātavu.

Pārlaiduši paviršu skatu vestibilam, draugi iegāja galvenās kāpnēs un apstājās pie izgleznota loga uz pagalmu. Daži izsistie krāsainie stikli bija atvietoti vienkāršiem; caur tiem draugi palūkojās sētā. – Ne vēsts no fasādes lepnības. Neapmestas, nokūpējušas un netīras smilšu ķieģeļu sienas to cieši ieslēdza no visām pusēm. Stūri rēgojās milzīga cilindriskā mēslu kaste, kas atgādināja reklāmas stabus uz bulvāriem. To pušķoja izrobots smails jumtiņš ar lielu čiekuru galā. Tas arī bija vienīgais rotājums, ko varēja sablenzt pa sētas logu.

– Par naudu, kas izšķiesta fasādes greznošanai, Surģenieks mierīgi varēja uzcelt vēl trešo korpusu, – noteica plecīgais un kāpa tālāk.

Trešā stāvā viņi apstājās pie durvīm ar misiņa plāksni, kurā mākslīgām cilpām bija iegravēts:

“Dāvids Jonatāns Surģenieks.”

Plecīgais satvēra biedra roku.

– Es tomēr nejūtos ērti. Neesmu taču ielūgts.

– Nebažījies. Zaudēt nekā nevaram. Turklāt stāsta, ka Surģenieki esot ļoti viesmīlīgi. Galu galā arī es nāku pirmo reizi. Mēs ar tēvu iepazīnām Surģenieku pirms

laba mēneša Jūrmalā. Surģenieki pieņemot sestdienās un svētdienās, bet varbūt viņš jau sen aizmirsis sava pagastskolas biedra dēlu un savu pieklājības ielūgumu, jo vairāk tāpēc, ka arī abu jaunkundžu uzmanību man neizdevās kaut cik saistīt. Vecākā – Grizelda – sāka mani pat zobot.

– Nu tad, cerams, atcerēsies. Vai cirti pretim?

– Nepaguvu.

– Tas jau sliktāk. Asumus sievietes neaizmirst un rauga atmaksāt, bet izlīgšana atkal ir vislabākais iegansts tuvoties. Un šeit viss būs atkarīgs no meitām. Izdabāšana vecākiem der vienīgi, ja ģimenē nav dēlu.

– Nu tad ar Dieva palīgu, – teica slaidais un satvēra zvana gredzenu.

Durvis atvērās. Kalsns, melnacains zēns, gadus četrpadsmit vecs, stāvēja viņu priekšā. Zēni šinī vecumā reti kad skaisti, bet šis bija taisni neglīts. Šaurā, tumšā seja likās it kā par mazu lielai, sarkanai, savādi jutekliskai mutei un dziļajām acīm, kuru ārējie stūrīši, no priekšas raugoties, likās tieši saskaramies ar sejas kontūru. Cieši virs acīm gulēja neparasti biezas un tumšas uzacis. Ģērbies viņš bija gluži kā pieaudzis, moderni piegrieztā uzvalkā, pat ar pērli kaklasaitē un ķēdīti pāri vestei. Lēnām uzbīdījies uzacis līdz zemās pusloka formas pieres vidum un droši, pat bezkaunīgi vērdamies ienācējos, viņš jautāja tik saldā balsī, ka to varēja jau uzlūkot par izsmieklu:

– Ko kungi vēlas?

– Kungi, jaunais džentlmen, – sacīja slaidais, atdarinādams zēna saldo manieri, – vēlas runāt ar Surģenieka

kungu, šeit ir viņu kartes, – un ar plašu žestu sniedza gan tikai savu karti.

Zēns nepakustējās.

– Diemžēl es kungiem varu piedāvāt vienīgi Imantu Surģenieka kungu. Pārējo – Dāvida un Visvalža kunga – nav mājās. Minētais kungs ir jūsu rīcībā, – sacīja zēns, palocīdamies ar sastingušu seju.

– Lieliski, priecājos, – sacīja slaidais, ienācis priekšnamā un ar nolūku ļoti spēcīgi saspiezdams zēna roku, bet tas pat nesaviebās.

– Kad nu Imants Surģenieka kungs tik laipni nodevies mūsu rīcībā, – turpināja slaidais vilcinādamies, lai pagūtu atrast veidu saprasties ar zeņķi, kas viņus acīmredzot āzēja, – mēs lūgsim ataicināt Surģenieka jaunkundzi.

– Kuru? – prasīja Imants, acu nepamirkšķinājis.

– Nu sacīsim, piemēram, Grizeldu... Klausieties, džentlmen, – slaidais pēkšņi pārgāja uz tēvišķi draudzīgu toni, – jūs taču nēsājat pulksteni atslēgu važiņā. Šis lielais gredzens domāts atslēgām, – viņš piedūra smalku cūkādas cimdu zēna vestes kabatai, – tā var samaitāt vislabākā uzvalka izskatu.

Zēns aizdomīgi palūkojās runātājā, paņēma vizītkarti un gribēja doties dziļāk.

– Imalīn, kas te galu galā notiek? – skaļi un pavēloši uzsauca dzidra balss: priekšnamā iedrāzās liela, spēcīgi, bet samērīgi noaugusi tumšmate. Zemā pusloka veida piere, zemās, taisnās uzacis, lielās, juteklīgās lūpas tūlīt nodeva Surģenieku sugu. Taču viss, kas zēna sejā likās diezgan neglīts, sievietes burvības apgarots, izskatījās pievilcīgs. Allaž mitrās lūpas drebēja, lielās, žīglās acis

bija tikpat drošas kā brālim, kustības straujas, negaidītas; viss ķermenis likās kā elektrības pielādēts, ik loceklis, drānās apslēpts, vibrēja un trīcēja, dzīvodams pats savu dzīvi; elpa strauji cilāja uz krūtīm viņas tērpu, kas, darināts ar gudru ziņu, skaisti izcēla figūras košumu.

Abi draugi mēmi palocījās.

– Labdien, – viņa teica, sastingdama skaistā pozā. Ieraudzījusi plecīgā sūnu krāsas vadmalas mēteli, pacēla uzacis gluži kā brālis. Slaidais steidzīgi paspēra soli uz priekšu, pašķirdams savu moderni garo un uzkrītošo strīpaino mēteli. Pavidēja spodri balta smokinga krūts. Surģenieces uzacis nolaidās.

– Cienītā jaunkundz, – sacīja slaidais, – mans vārds ir...

– Pāvils Epalts, – Imalīns skaļi lasīja vizītkartē.

– Uzminēts, – turpināja Epalts, – mēs iepazīnāties septembra sākumā Majoros...

– Maskotē? – bez sajūsmas jautāja Surģeniece, izbīdījusi apakšlūpu un sarāvusi smakru sīkās krociņās.

– Nē, tikai jūsu vasarnīcas priekšā; jūsu tēva kungs satika kādu senu skolas biedru...

Viņas lūpas pēkšņi pārsprāga smaidā kā kukurūzas pāksts, atklādamas apaļus zobu graudus. Bet smaidis nebija nekāds labais.

– Ahā, un jūs esat viņa cienījamais dēla kungs, kam bija tas jocīgais melnais faķīra kreklis pašā vasaras svelmē? Ceru, ka jūsu smokingam ir normāls kreklis.

– Man vajadzēja paredzēt jūsu nenormālo zobgalību un apvilkt sarkanu, lai jums būtu ko smiet. Es allaž mēdzu izdabāt dāmām.

– Ar to jūs tālu netiksiet.

– Ļaujiet katram piekopt savas metodes, cienītā. Es taču nepeļu jūsu mežonīgo rietumu stilu. Par manām metodēm spriedīsiet pēc stundas vai divām.

– Nu viens izdabātājs jau tur, zālē, sēž. Šī metode man ir līdz kaklam.

– Nekas, es jūs ārstēšu homeopātiski.

– Vai tad jūs esat sieviešu ārsts?

– Katrs vīrietis savā ziņā ir sievietes ārsts.

– Fui, jūs filozofējat. Tas jau pavisam slikti. Prātnieki ir garlaicīgi platoniski.

– Nepārspilējiet savu cilvēku pazīšanu. Platoniski var noteikt tikai skūpstoties: viņi pirmo reizi nekad netrāpa uz lūpām.

– Bet otro?

– Kas tiek pie otrās reizes, tas vairs nav platonisks, bet censonis. Tos dāmas mīl.

– Censonus? Ak jūs, pagājušā gadusimteņa ideālists!

– Tomēr. Ar dāmas labvēlību ir kā ar ārsta praksi; nepraktizēsi pāris dienu – klients vējā. Tāpēc jau laimīgos mīlētājus var pazīt no noplēstām pazolēm.

Durvīs tagad sprūda vesels pulciņš meiteņu.

– Labi, sievietes mīl centīgos, bet kādas sievietes tad mīl vīrieši? – jautāja Surģeniece.

– Kādas pagadās pie rokas. Mīla ir slazds, kurā ieskrien akluma brīdī, bet slazdu jau nemeklē, tam uzgrūžas neviļus.

– Bet ko tad jūs te meklējat šinī slazdu noliktavā? – Surģeniece rādīja uz smejošām draudzenēm durvīs.

– Laba daļa žurku pārtiek no speķa, kas izlikts slazdos.

– Nu labi, velciet mēтели nost, gribas redzēt, kurai jūs atzīsieties pirmai.

– Mūsdienās atzīties milā vairs nav iespējams. Mutes vārdiem tas būtu smieklīgi, rakstveidā – glēvi, pa telefonu – nekorekti.

– Nabaga cilvēk, kā tad jūs cīnīsieties ar savām kaislībām?

– Tās nav nekādas kaislības, ar kurām var cīnīties.

Epalts novilkta virsdrēbes un izbīdīja biedru, kas visu laiku bija klusējis.

– Mans draugs Mārtiņš Ķurzēns.

– No laukiem?

– Students ekonomists, – teica Epalts, it kā nedzirdējis zobgalīgo jautājumu. – Nekad nespēlējiet ar viņu kārtis. Jau skolā to sauca par Niķeļa Mārtiņu, tagad jau sen par Sudraba Mārtiņu.

– Tātad atliek tikai kļūt par Papīra Mārtiņu. Nu, vismaz viņš spēlē kārtis. Es jau domāju, ka viņš ir no tiem, no tiem...

– No tiem?! Palūkojieties šīnī sejā, – sauca Epalts.

Tiešām, griestu spuldzes apgaismota, Ķurzēna seja izskatījās gandrīz baiga. Zem milzīgās, velvētās pieres un mongoliskiem vaigu kauliem biezēja dziļas ēnas. Šaurās lūpas kā melns mats locījās rūgtenā smīnā. Mārtiņš atgādināja apustuli vai askētu baroka gleznu “pagraba apgaismojumā”. Seja beidzot Surģenieci pārliecināja. Viņa lūdza draugus iekšā.

Ķurzēna uzvalks, pirīts pie Marijas ielas sīkbodnieka, nebija nekāds jaunais. Vērīga acs pamanītu, ka elkoņi, mugura, bikšu dibens rūpīgi apstrādāti ar tušu, stipru tēju, ziepju sakni, dzelzs suku. Spīdums tomēr bija nodabūts. Pa parketu Ķurzēns kāpa uzmanīgi, stīvām kājām,

kā pa ledu, sveicinādams locījās tikai gurnos kā eņģēs, paturēdams visu ķermeņa augšdaļu taisnu un stīvu.

Epalts gāja brīvi un vaļīgi, pat pārāk vaļīgi, atmetinājīs iekškus bikšu kabatās. Ja viņa smokings nebūtu drusku par uzkrītošu piegriezts un izpolsterēts, to varētu saukt par elegantu. Epalta galva atgādināja rombu, kas nolikts uz smailies. Liela, bet labi veidota mute ar drusku noslīdējušu apakšlūpu allaž kaitinošā smīnā atklāja nelīdzēnus zobus, starp tiem vienu zelta. Šis smaids un palielas, sārtas ausis bija viss, kas palika atmiņā no citādi neuzkrītošās sejas.

Apsveicinājušies abi nogāja pie malas, lai apskatītos.

– Ko tu mani par kāršu spēlmani izblamēji? – rūca Ķurzēns.

– Ko tad man bija teikt? Ka tu nedzer, nesmēķē, vai-ries sieviešu, visu dienu mācies un katru svētdienu ej baznīcā? Tad tevis te vairītos kā spītālīgā.

Surģenieku dzīvoklis atgādināja nama fasādi. Raibas, puķotas un tauriņotas tapetes, zeltījumiem un cilņiem izraibināti griesti, kuru centrā lidinājās drukns, manāmi apdrupis ģipša amorets, priecīgi vicinādams loku un zelta bultas. Garo zāli ar milzīgo ovālo logu arkas veida koka sienas sadalīja trīs daļās, veidodamas zāles galos mājīgus kabinetus ar dīvāniem un grīdsegām. Gar sienām laistījās gaiši pulēti ozola paneļi, pie sienām Purvīša sniega ainavas gaišos ozola rāmjos, kas nepavisam nesaderējās ar gleznu palso kolorītu. Sarkankoka mēbeles ar bronzas apkalumiem atbalsoja kaut ko no tā sauktā Nikolaja I stila. Labu stūri aizņēma milzu palma. Garkājainās lapas ar asajām smailēm apdraudēja garāmgājēju acis un matu gludo sasukājumu.

Zem palmas sagumis, atzveltnī čurnēja kāds šaurplecains jauneklis šķidriem, rūsganiem matiem. Apaļā, mīkstā, neveselīgi bālā seja bija piekaisīta retiem, bet lieliem vasaras raibumiem. Zem palsām uzacīm mirkšķināja pavisam gaišpelēkas acis iedzelteniem baltumiem, apsarkušiem plakstiem. Deguns, strups un resns, izskatījās kā pietupies, lūpas tuklas, piepūstas, staipīgas kā gliemeži, tikpat bālas kā seja. Rokas glēvi klēpī, bet spalvainie, mezglainie pirksti bija ķeburīgi sakrampēti. Visa šī cilvēka būtne izteica reizē glēvu nevarību un savādi lipīgu sīkstumu. Viņš atgādināja matu gaļu, ko var visādi murksnīt, bet nevar ne pārraut, ne sakost. Seja kā aizmiņģam vai aklam neizteica nekā, bet ieskatoties varēja nojaust, ka sēdētājs visu dzird un visu redz.

Atkal zvanīja, bet ienācēji kavējās priekšnamā.

– Ķebelkāja, – sauca Grizelda, – paskatieties, kas tur ir!

Kā atsperes sviests, bālais izsprāga no atzveltnes dziļumiem kā ķipars no pārsteigumu kastītes. Aprīnojami garš un izstīdzējis izlocījās viņa augums. Ne vārda neteicis, ļodzīgā dēles gaitā, milzīgi garās rokas nevarīgi nokāris, viņš izsteidzās priekšnamā, necilvēcīgi šaurs, kā Harijs Kūpers uz ekrāna, kad viņu aplūko no vietām kinozāles sānos. Viņa uzvalka griezumā un veidā, kā tas valkājās, tomēr bija savs šiks un elegance.

Pēc mirkļa viņš parādījās durvīs un māja Grizeldai, bet ar īpašu, uzbāzīgu familiaritāti, it kā atgādinādams kādu viņiem vien zināmu noslēpumu. Grizelda saviebās, tomēr piecēlās un iegāja priekšnamā.

– Vai redzēji Ati Dušeli? – čukstēja Ķurzēns. – Nu esam senais skolas triumvirāts atkal kopā.

- Viņš mūs nemaz negrib pazīt.
- Baidās konkurences.
- Parunāsim ar viņu vēlāk. Mums tomēr jāturas kopā.

Pretnieku netrūks tā kā tā.

Ar jaunu viešņu ienāca pati namamāte Surģenieka kundze, resna, liela kā piemineklis.

Visi piecēlās. Vīrieši steigšus klupa pie biezās, mīkstās rokas. Grizelda kaut ko iečukstēja. Kundze pievērsās draugiem. Lūpu kaktiņos ievīdējies, smaids pamazām izplatījās pa visu plato, izplūdušo seju kā viņu gredzeni, akmenim iekrītot dīķī. Taču izbālējušās, drusku piemiegtās acis, vēsas un necaurredzamas kā zivij, viņus uzlūkoja tik cieši, ka neviļus bija jāsaraujas. Tūlīt varēja redzēt, no kā Surģenieku ģimene mantojusi savus caurbjošos skatus.

Lēni, lēni kundze atlaidās dīvanā, svinīga kā karaļiene, atklājot parlamentu. Pelnu pelēkie mati, sasieti Aspazijas mezglā, bija gandrīz vienā krāsā ar sirmo smaga zīda tērpu, kura majestātiskās krokas nolaidās platajā klēpī kā ielejā, izveidodamas varenus ceļu apaļumus kā milzu ciņus; uz tiem atbalstījās masīvās rokas ar briljantiem izgreznotu zelta lorneti resnajos pirkstos. Ap rievaino kaklu apmestā smalkā, tikko saredzamā, bet bezgala garā zelta lornetes važiņa bija, izņemot laulības gredzenu, kundzes vienīgā rota. Kad viņa salieca roku, lai pieceltu lorneti sirmām uzacīm, kas kā nokaltuši krūmi dzedziedā rēgojās platajā ģimī, spodrais zīds, likās, pārsprāgs no milzīgās miesas masas, kas sablīvējās piedurknē. Tādus bicepsu apmērus apskaustu visdrukākais cīkstonis. Lepna miera un neapprakstāmas gravitātes

pilna, kundze brīžiem likās ne vairs cilvēks ar tieksmēm un vājībām, bet ģimenes pavarda cienības simbols, elks, koloss, ap kuru dejo, ko pielūdz, kam upurē un kvēpina, kas pieņem visu to bez pateicības kā pienācīgu godu, bet rīkojas pats savas nenovēršamās un neizprotamās gribas vadīts. Kundzei klātesot, aprīma pat ēverģēlīgā Grizelda.

Tā, ko kundze pagodināja ievzdama, bija Iriša Majore, pazīstamā lieltirgotāja, Nikaragvas un Libērijas konsula Majora vienīgais bērns, bāla, miniatūra rudmate uzkrītoši dārgā tualetē, spurainā, neparastā kaklarotā un dīvainas formas un materiāla somiņu rokā. Viņa atradās uz tās liktenīgās robežas, kad svaigums jāsāk atvietot ar eleganci.

Abu dāmu ienākšana pilnīgi pārveidoja noskaņu istabā. Visās sejās parādījās medaini smaidi. Sasaukšanās pāri istabai apklusā. Dzirdēja vienīgi pusbalsi: lūdzu, tencinu, vai drīkstētu, vai nevēlētos, cienītā kundze, cienītā jaunkundze... Epalts piesēdās dāmu pulciņam pie kundzes. Ķurzēns sastinga aiz Majoras krēsla. To redzot, Dušeļa vāpei līdzīgā seja drusku atlaidās; viņš glumi kā zalktis aizslidēja pie Grizeldas.

Atkal atskanēja zvans, bet šoreiz neapklusā.

– Ak, Visvaldis atkal blēņojas, – teica kundze, – Grizeldiņ, Dadzīt, ielaidiet nu.

Bet priekšnamā jau vārījās jezga, un pēc mirkļa zālē iebruka bars jaunekļu – komercakadēmijas audzēkņu ar savas organizācijas “Kubezele” nozīmēm. Viņi valkāja brokāta cepurīti, masīvu sudraba gredzenu ar organizācijas vapeni un, protams, arī platu lenti pār krūtīm, tikai tā

nebija krāsaina, bet tīra zelta, kādēļ šo nozīmi ieguvušos dēvēja par zeltnešiem.

– Visvaldiņ, kam aušojies! – teica māte paskarbi, bet saltais, vērojošais skats bija kļuvis neizteicami maigs un silts. Visvaldis noskūpstīja māti uz vaiga.

– Atkal dzēris, – viņa teica skumīgi.

– Vienu glāzīti. Bet paklausies, es tev pasludināšu pavisam kaut ko ērnotu: klausies un brīnies – man gribas ēst.

Kundze aplaida laimīgu skatu klātesošiem, no sirds iesmiedamās par teikto kā par visbrangāko joku.

– Mēs jau tikai tevi gaidījām. Kungi, dāmas, lūdzu pie galda.

Visvaldis bija uzkrītoši skaists. Garš, tievs, tomēr plecīgs un stalts, lokans kā pātagas kāts, nevainojami elegants, apskaužami brīvu un nepiespiestu izturēšanos. Mati, viegli cirtodamies, laistījās melni kā darva. Taisna piere, ērgļa deguns, enerģisks, garš smakrs veidoja vīrišķīgi noteiktu, linijās samērīgu asu profilu. Pat bārdas zilganā dūmaka ap vaigiem likās daiļa un vīrišķīga kontrastā ar sejas vēso, svaigo sātumu. Surģeniekiem raksturīgās zemās, taisnās uzacis Visvaldim saplūda vienā asā, melnā svītrā virs acīm, kas tādēļ zibēja sevišķi izteismīgi, kaisli, pavēloši. Šo skatienu nācās grūti izturēt. Visvaldis uzsmaidīja meitenēm kā vecām draudzenēm, ar kurām to saista kopīgas jaukas atmiņas. Viņa izturēšanās ar tām bija familiāra, bet pavisam citāda kā Dušelim – fascinējoši labvēlīga, draudzīga, reizē kā vecākam brālim un mīļākajam. Viņš runāja maz, aprauti, vairāk izlīdzēdamies ar žestiem, mājieniem, baltzobaino smaidu.

Likās, neveiksmes viņš nepazina. Kur dažs gudroja, karsēja galvu, uztraucās, cīnījās uz dzīvību un nāvi, viņš gāja un ņēma, ko un kā gribēja, skaists, jauns un bagāts. Katrā vīrietī, kas viņu sastapa, neatvairāmi iedūrās skaudība, pēc tam domas: nedod Dievs sastapties ar to pie vienas meitenes. Ko likt pretim šim vīrišķam šarmam, šim mieram, šai nesatricināmai pašpārliecībai, ka viņa iegriba ir pagodinājums, uzruna – balva, pieskaršanās – laime? Epalta acis un prāts drudžaini un veltīgi meklēja kādu kļūdu vai trūkumu. Viņš juta: nekad šis Surģenieks neklūs viņa draugs; viņš ienāda to jau pirmā mirklī, kad tas pārkāpa zāles sliekšni, un tomēr tas patika viņam kā vēl neviens, kā visu to īpašību kopojuums, pēc kurām Epalts ilgojās un kuru tam trūka.

Ēdamistaba bija tumša kā ala, ar melnā ozola paneļiem un tumšām tapetēm. Milzīga, ar sudrabu un dārgu porcelānu piekrauta bufete blīvējās gar veselu sienu vai līdz griestiem. Garš, masīvs galds stiepās cauri istabai. Tas bija bagātīgi klāts. Acīmredzot Surģenieki varēja atļauties daudz. Ķurzēna parastās vakariņas bija rupjmaize un tēja; viņam acis iegailējās kā seskam un lūpas acumirkli kļuva mitras, ieraugot skaisti nobrūnējušu aukstu tītaru, maigi rožainos filē, žāvētu desu ripiņu piramīdas, pastētes, sierus, konservus, sākot ar sardīnēm, kas kuslas un nevarīgas peldēja eļļā, kā glābēja tvīkdamas, līdz leģendārajam langustam; pat trauciņš, pieraudāts ar kaviāra sarkanajām asarām, stāvēja uz galda, gan nepatīkami tuvu nama kundzes sēdeklim.

Arī kubezelieši likās izsalkuši. Labu brīdi dzirdēja tikai nažu un dakšiņu šķindēšanu pret šķīvjiem. Visi ēda ar lielu steigu.

Abi draugi, cik spēdami neuzkrītoši, vēroja ēdējus, cenzdamies ātrāk atrisināt viņu savstarpējās attiecības.

Visas meitenes, visi jaunekļi zibināja viens otram acīm, sasmaidījās, sačukstējās, sarunājās. Ja galda galā nesēdētu Surģenieka kundze, spara pilnā jaunatne droši saceltu neiedomājamu kņadu.

Grizelda flirtēja ar visiem uz nebēdu. Izteiksmīgās acis šaudījās no viena uz otru, viņa neļāva nevienam izrunāt līdz galam, mūžīgi ieklupdama valodā, jo dzēlīgāk, jo labāk.

Dušelis sēdēja kluss, galvu nodūris, bet acu stūriem pastāvīgi vēroja Grizeldu. Šad tad arī viņa uzmeta tam pa mirklīm, tad katru reizi viņai nicinoši ietricējās virslūpa un, ar graciozu straujumu atmetusi skaisto galvu, viņa pievērsās citiem.

Dižbagātniecei Majorei izcilu uzmanību izrādīja visi, izņemot Dušeli un dīvainā kārtā Visvaldi, kas ar citām meitenēm nodarbojās daudz vairāk. Majores bālā seja likās necaurredzama, nekrāsotās lūpas sakniebtas, acis saltas. Goddevība bija tai pārāk parasta lieta. Kaut cik apmierinājis ēstgribu, arī Ķurzēns piegriezās Majorei. Piedāvājis dažus sasniedzamākos ēdienus, noskaldīja kā ar cirvi dažus tik neveiklus komplimentus, ka viņa gluži pārsteigta pacēla galvu. Bet Ķurzēns nebūt neapjuka. Ieurbies acīm jaunavas sejā, saliecis drūmās lūpas smīnā, viņš bēra dūšīgi tālāk, aizmirsis, ka to dzird arī Grizelda.

– Tavu daiļu rociņu! Pilnīgi vijolnieces pirksti. Vai jūs nespēlējat?...

– Vijoli? – sauca Grizelda. Nelaiمة bija klāt. – Nē, viņa spēlēs uz varena basa! Uz jums, Mārtiņ Ķurzēn! Un,

ja pie laika neuzliksiet dubultu vadmalas surdīni, jūs skanēsiet tik žēli, ka mēs visi plīsīsim no smiekliem.

Nelaba uguns uzliesmoja Ķurzēna acīs. Viņš necieta izsmieklu.

Epalts mudīgi metās starpā: – Žēlastību, Grizeldas jaunkundz! Jūs esat še nama puķe, kāpēc jūs gribat kļūt par pūķi?

Iestājās klusums.

Grizelda mēma blenza Epaltā, nezinādama, vai apvainoties, sacelt traci vai uzlūkot to par joku. Būt vai nebūt, nodomāja Epalts un riskēja tālāk:

– Atcerieties, mēs jau runājām par mežonīgajiem rietumiem? Rokī kalnos dzīvo varens lācis, aristokrātisks lācis, sirmu akotu kā sudrablapsai, viņu sauc par grizli lāci; viņš, tāpat kā jūs, Grizeldas jaunkundz, saplosa katru, kas gadās pa tvērienam.

– Redzi, nu tu beidzot pati dabūji palamu, – negaidīti sacīja Surģenieka kundze. Visi smējās, saspīlējums izzuda. Grizli vārds gāja no mutēs mutē. Taču Grizelda vairs ne reizes nepaskatījās uz Epalta pusi.

Vispārējā kņadā klusa un mierīga sēdēja Grizeldas jaunākā māsa Dagne. Neviens no viesiem nepiegrieza viņai vairāk vērības, kā pieklājība nepieciešami spieda. Pilnmiesīga, mazliet jau izplūdusi, saliekusi muguru ritenī, viņa kūkoja pie tukša šķīvja, jo vakariņas ēst nedrīkstēja, lai nekļūtu pārāk resna. Viņas vaigi bija tik sarkani, ka tūlīt varēja redzēt, ka sarkanums īsts.

“Tiri brīnums, kā veselība var iznerrot cilvēku,” nodomāja Epalts.

Taču tas viss vēl nebūtu nekāds lielais ļaunums, bet dīvaina flegma, kūtrība, gausums, kas piemita katrai

viņas kustībai un vārdam un tik neizdevīgi izcēlās temperamentīgās māsas klātbūtnē, pārvilka kā nelādzīgu plēvi visai Dagnes būtnei un lika jaunekļiem atbīdīt viņu pašā pēdīgā rezervē: sak', ja vairs nevienas nebūs, ar ko tērzēt vai dejoj, Dagne Surģeniece arvien vēl dabūjama.

Blakus Dagnei sēdēja Imants ar mājskolotāju, izspūrušu, apaļvaigainu, bet bālu un nobijušos jaunekli, kas pastāvīgi mirkšķināja aiz brillēm, viebās, raustīja uzacis un galvas ādu tik stipri, ka līdzī kustējās arī ausis. Imanta vesti vairs negreznoja važiņa.

Kubezelieši, kas bija sargrupējušies galda viņā galā – tālāk no namamātes –, sāka sačukstēties un sabubināties. Šinī mājā, kur visus sauca palamās, Visvaldim bija tā lepnākā – “Princis” vai pat “Velsas Princis”. To nu dzirdēja bieži minam.

– Mamma, dod mums drusku spirtīņa, – viņš pēkšņi teica.

– Nerunā niekus, šim vakaram tev jau pietiek.

– Mamma, bet tikai kā zāles pret saaukstēšanos. Citādi man būs iesnas.

– Nu tad paņem, bufetē pa kreisi.

– Padod, Daga, – Visvaldis uzsauca māsai. Par spīti kūtrumam, viņa paklausīja.

– Ko, viena glāzīte? Mamma! – Visvaldis sauca apvainots.

– Zālēm gana.

– Un šie? – Viņš norādīja uz biedriem, kas, galvas nodūruši, nodarbināja žokļus. – Vai šie lai skatās, kā es viens pats dzeru?

– Vai tad šie arī slimi?

– Imalīn, še divi lati, noskrej pēc šņaba.

– Skrej pats! Atradies. Par divi lati, tik vēlū vakarā, – atcirta Imants. Jaunākais brālis ar vecāko palaikam ir karastāvoklī.

– Paklausies, Vanckar, piezvani uz “Kubezeli”, – Visvaldis griezās pie glīta jauneklā, kas vervelēja un pļāpāja vienā gabalā.

– Tur taču palika tikai dežurants, kas tad nesīs?

– Krupjē, aizteci tu, – viņš griezās pie otra, kura mazais, resnais augums norādīja, ka viņa palama nav nekāds franču vārds, bet gan atvasināta no mūsu pašu mīļās latviešu valodas. Bet tas tikai nodūra galvu.

– Nu, mammā, tas taču ir skandāls! Vairs ne godīga šņabja nav mājās!! Vai tad pašam būs jāiet pakaļ?

Nē, pašam Visvaldim nebija vis jāiet. Māte beidzot atvēlēja ceturtdaļu spirta, ko Krupjē izsteidzās pārvērst degvīnā. Pēc brītiņa, apskaidrotā smaidā piemiedzis āčeles kā spraudziņas, viņš bijīgi kā hostiju ienesa pusstopa pudeli. Sabiedrība atdzīvojās.

– Janka, tev pieder zemes banka! – kubezelieši cits caur citu sauca.

– Puikas, uz stūriem! – komandēja Visvaldis. – Ei, jūs tur! Nāciet šurp, dabūsiet pa rijienam, – viņš uzsauca Epaltam un Ķurzēnam labsirdīgi, bet apvainojoši nevērīgi.

Apspieduši nepatiku, viņi brīdi pavilcinājās, tad piegāja, sasveicinājās, sadzēra. Ēdēji piecēlās, sadalījās pulciņos. Pazibēja kārtis, zālē atskanēja fokstrots. Tikai tad abi draugi sarokojās ar Dušeli, kas kavējās pie grupas ap pudeli. Vēsa, mitra, glēva roka.

– Sveiks, vecais!

– Sveiks!

– Panāc drusku sānis, – sacīja Epalts. Visi trīs nemānīti iegāja blakus telpā, Surģenieka kabinetā. Surģenieks pats no savām bankas sēdēm un veikaliem parasti atgriezās ļoti vēlu. Plašajā telpā valdīja maiga puskrēsla no zaļabažūrainās spuldzes, kas dega stūrī uz grāmatu kaudzēm apkrauta grezna rakstāmgalda. Istabu šķērsoja vēl vairāki mazāki galdi, tāpat grāmatām, avīžu komplektiem, aktu mapēm un papīru saiņiem piekrauti. Sieņas aizsedza lieliski leksikoniem pieblīvēti grāmatskapji. Pie kamīna savus ādas klēpjus izpleta vairāki klubkrēsli. Iegrimuši sēdekļos, visi trīs brīdi klusēja.

– Dušeli, – sāka Epalts gluži klusi. – Vai atceries skolu? Gadu no gada sēdēdami uz viena sola, mēs svinīgi solījāmies turēties viens par otru un solījāmies to darīt arī pēc skolas.

– Atceros.

– Tu mēdzi sacīt: lai tiktu uz priekšu, nevajaga daudz draugu, pietiek ar pāris, bet uzticamiem.

– Hm, iesim vienu ceļu, kausim vienu teļu. Ko?

– Mēs neesam šeit, lai tev ko jauktu, – piemetināja Ķurzēns.

– Bet arī ne, lai palīdzētu, – ņirdza Dušelis.

– Kāpēc ne? Un tu palīdzēsi mums. Vairāk par... – Epalts atkārtoja kādu raksturīgu Grizeldas žestu, – tu taču nesagūsi.

Dušelis sarāvās:

– Bet kāpēc tu pie galda izlēci?

– Smieklīgi. Vai tu neredzi: ja gribam šeit nākt, tad ar Grizeldu jāsatiek, citādi viņa izdzīvos tevi no mājām kā

pimberi, kaut vai desmit tēvu un simt māšu ielūgtu. Cik ilgi tu te esi?

– No izgājušā rudens.

– Hm, tu mācies amatu jau veselu gadu, bet zāģis vēl neiet taisni. Tur nav kaut kas kārtībā. Kāpēc tu neizvēlies to... otru? Tur lieta droša.

Dušelis cīnījās ar sevi. Varēja redzēt, daudz tam kas sasāpējis un ilgi trūcis drauga, kam izsūdzēt sirdi, bet aizdomas bija stiprākas.

– Ahā, otru? Lai atbrīvotu vietu tev?

– Dušeli, pagaidām esmu ārpus spēles un nemaz negribu tev stāties ceļā, bet viņa tik slikti pret tevi izturas.

– Kā ar suni... Bet reiz viņa tāpat locīsies manā priekšā. – Dušelis iešņācās ar negantu spīvumu, bet tūdaļ atguvās, kustības kļuva atkal viļņainas, ļenganas.

– Paši redzat, kā šeit ir – māja allaž pilna viesu. Nama-māte pastāvīgi sēž klāt. Nevar brīvi rīkoties. Eh, reiz pazinu divas māsiņas – kā es pa parādes durvīm iekšā, māte pa virtuves durvīm ārā. Tā tikai bija dzīve!

– Jā, – sacīja Epalts ar gudru seju. – Iekams neesam sievieti kaut kā satraukuši, pārsteiguši, kaut vai saraudinājuši, apvainojuši, iekams neesam modinājuši kaut kādas stipras jūtas, kas liktu par mums domāt, vienalga, kaut vai skaudību, naidu, nožēlošanu, manis pēc – nicināšanu, maz cerību gūt ātras sekmes. Kuras katras jūtas vieglāk pārvērst milā nekā vienaldzību. Bet ko tu vecāku uzraudzībai vari darīt? Jāpaliek par ierindnieku kā visiem un jākalpo gadiem, pat bez cerības uz izdienu.

– Nicināšanu jau nu es būtu izpelnījis, – rūgti teica Dušelis.

– Nu tad noved to līdz pēdīgai robežai un tad pēkšņi vērs pret viņu pašu.

– Blēņas, Epalts, – iebilda Ķurzēns. – Visa tāda māžošānās pilnīgi lieka. Visvairāk sievieti ietekmē gluži primitīvi glaimi. Daudzini viņu skaistu un sakies mīlam. Tas viss.

– Tevi turēs neveiklu, – teica Epalts.

– Varbūt neveiklu, bet simpātisku, un tas ir svarīgāk.

– Bet mūsu meitenes nebūt nemīl simpātiskos lāga zēnus, tās ilgojas bīstamāka partnera, – atkal iebilda Epalts.

– Nieki. Vienkāršs solījums precēt atsvēr visas bīstamības.

– Tu vari solīties precēt istabeni, bet ne, sacīsim, Majori.

– Kāpēc arī ne Majori? Ja vairums domā kā tu, tad aiz smalkjūtības neviens viņu nebūs vēl bildinājis, bet pirmam un drošam vienmēr priekšroka. Turklāt labāk izkopt vienu metodi kārtīgi, nekā mūžam mēģināties un gudrot visādus trikus. Labākā metode ir ātrākā; kā taisne ir īsākais ceļš starp diviem punktiem, tā solījums precēt starp vīrieti un sievieti.

– Visām, Ķurzēn, tomēr nederēs tava universālmetode.

– Lai. Raušu vaļā vienādi uz visas līnijas; cik paliek, paliek. Pietiks!

Durvīs parādījās Visvaldis, Vanckars, Imants un vēl daži. Epalts, pamanījis klausītājus, pacēla balsi:

– Tā, draugs, ir nožēlojama mīlestības amatnieka valoda.

– Ne amatnieka, bet praktiķa, – atcirta Ķurzēns.

– Praktiķis donžuāns nedrīkst kļūdīties kaut vai tāpēc, lai nezaudētu prestižu, bet patiesam mīlētājam kļūme ir gals.

– Pareizi, – sevī nogrimis, noteica Dušelis.

– Tāpēc vīrietim katra neveiksme bargs trieciens, – turpināja Epalts. – Vai zināt, kas sadala vīriešus veiksmīgos un neveiksmīgos? – Pirmās iemīlēšanās sekmes. Tikai ar pirmo izdošanos iegūstama donžuāna bīstamākā māka – visu, ko grib, darīt tā, it kā pašu par sevi saprotamu lietu. Vienu neveiksmi stiprs raksturs varbūt vēl sagremos, bet pēc otrās jauneklis neglābjami ierindojas kautrajos, klusajos neveiksminiekos. Un tikai ilgstoša sievietes iniciatīva vai pat uzupurēšanās spēj tos kaut cik uz kājām dabūt.

– Vai arī sievietes draudzība, – piebilda Ķurzēns.

– Nekad. Sievietes draudzība ir pensija, ko izsniedz invalīdam.

– Bet kas ir vīrieša draudzība pret sievieti? – iejautājās Visvaldis.

– Tikums. Bet katrs tikums dzimst no nevarēšanas.

– Un ne no sirdsapziņas? – atkal jautāja Visvaldis.

– Sirdsapziņa ir tāda pati kaislība kā visas citas. Ko vada kaislības, tas ir vājš. Kas vada kaislības, ir stiprs un tāpēc netikumīgs.

Visvaldis domīgi raudzījās pāri grāmatu apkrautiem galdiem uz attālāko stūri, kur dega spuldze.

– Un kas atsakās no nabadzīgas meitenes, lai precētu bagātu, vai tāds ir stiprs? – viņš jautāja pavisam klusā balsī.

– Bagātība ir tāda pati īpašība kā visas citas. Vai kāds var ko pārnest, ja jums labāk patīk rums kā šerijs? Dažs ciena tikai skaistas sievietes, cits pacieš vienīgi gudras, trešais mīl bagātas. Tas viss nemaz nav sirdsapziņas, bet gaumes lieta.

– Arī tad, ja zinām, ka skaistums pāriet, bagātība paliek?

– Protams. Tas notiek retāk, bet gadās taču ļaudis, kas maina veselu pudeli degvīna pret glāzīti konjaka.

Brīdi visi domāja, galvas nodūruši.

Epalts svinīgi klusēja kā orākuls pēc pareģošanas. Viņš jutās pilnīgi apmierināts. Šodien viņam bija veicies. Viņš bija aizrunājis un iedevis palamu bīstamai Grizeldai. Viņš lika pārdomāt iedomīgam Visvaldim. Pat izlutinātais Imants, kas necienīja ne savu vecāko brāli, viņu paklausīja. Šinī mājā, šinī sabiedrībā Epalta stāvoklis nu bija drošs.

– Uzpildīsim akumulatorus, – pārtrauca klusumu Visvaldis. – Pameklēsim vēl spirta.

Visi devās atpakaļ ēdamistabā. Epalts gāja pēdīgais. Aiz muguras kaut kas nočabēja. Viņš atskatījās. Stūrī aiz grāmatu kaudzēm visu laiku nepamanīta bija sēdējusi un strādājusi kāda gaišmataina meitene. Nu viņa stāvēja kājās. Zaļā galda spuldze spocīgi no apakšas apgaismoja bērnišķīgi maigo sejiņu, kurā tēlojās nicināšana, kāpināta līdz izbailēm. Plaši ieplestās acis, tumšas, dziļas un bargas kā ieroča stobri urbās Epaltā kā retā, bet bīstamā zvērā.

Epalts pēkšņi nosarka, nosarka kā pirmziemnieks. Dusmas iesitās deniņos. Sarkt! Kāds kauns!

Meitene novērsās. Balti novizēja vaidziņi un kakls, viņai atkal noliecoties aiz sējumiem. Epaltam neviļus pavērās lūpas, viņš ierāva elpu, lai noliegtu, taisnotos, bet atgīdās, spēji apsviedās un izgāja no kabineta.

Tā bija pirmā reize, kad Pāvils Epalts sastapās ar Nikolīni Buividi.